

УДК 330.131.7:338.487

ДЕНИСЕНКО Анна, аспірант кафедри фінансового аналізу
і контролю КНТЕУ

РИЗИК–КОНТРОЛЬ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ

Розглянуто роль аналітичного забезпечення в межах методики контролю ризиків. Визначено доцільність та описано процес застосування концепції теорії гри, а саме критерію Байєса, для задоволення інформаційних потреб туристичного оператора в межах ідентифікації ризиків, пов'язаних з можливістю прийняття хибного рішення щодо обсягу формування туристичних продуктів.

Ключові слова: ризик, невизначеність, туристичний оператор, ризик-контроль.

Денисенко А. Риск-контроль формирования туристического продукта. Рассмотрена роль аналитического обеспечения в рамках методики контроля рисков. Определена целесообразность и описан процесс применения концепции теории игр, а именно критерия Байеса, для удовлетворения информационных потребностей туристического оператора в пределах идентификации рисков, связанных с возможностью принятия ошибочного решения относительно объема формирования туристических продуктов.

Ключевые слова: риск, неопределенность, туристический оператор, контроль.

Постановка проблеми. Діяльності туристичних операторів (ТО) притаманний високий рівень ризикованості, що спричинено низкою факторів, у тому числі специфікою туристичного продукту. Внаслідок цього, попри зростання попиту на послуги вітчизняних туристичних операторів протягом 2011–2013 рр. (спостерігалось збільшення чисельності обслуговуваних туристів на 53.7 % у 2012 р. та на 15 % у 2013 р.), неможливо визначити тенденцію до зростання доходів туристичних операторів: у 2012 р. вони зросли на 36.5 %, а вже у 2013 р. скоротилися на 3.6 % (за даними [1–3]). Саме широкий спектр факторів утворення ризиків та висока чутливість туристичних операторів до їх прояву обумовлює необхідність пошуку шляхів забезпечення стабільності діяльності останніх. Ризик-контроль як складова ризик-менеджменту є інструментом ідентифікації потенційних загроз та спрямований на забезпечення керівництва ТО достовірною та своєчасною інформацією про наближення ризикових ситуацій, що й обумовлює актуальність дослідження аналітичного забезпечення ризик-контролю, зокрема методів оцінки ризиків процесу формування туристичного продукту, як передумови його ефективності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток теорії внутрішньогосподарського контролю в умовах невизначеності здійснили такі вітчизняні науковці, як: С. В. Бардаш [4], І. К. Дрозд [5], Є. В. Калюга [6], В. Ф. Максимова [7], В. П. Пантелеев [8], С. М. Петренко [9] та ін. При цьому ризики як новий об'єкт контролю безпосередньо не досліджувались. Певні спроби визначення контролю як складової ризик-менеджменту здійснили В. С. Асаулко [10], В. Ф. Залунін [11], В. Г. Лопатовський [12], О. Ю. Ничипорук [13], Н. Н. Яркіна [14] та ін. Проте поза увагою науковців залишається методика здійснення ризик-контролю, у тому числі оцінка ризиків як його складової. Незважаючи на особливості ризиків туристичної діяльності як фактора, що впливає на визначення методики здійснення ризик-контролю, під час визначення шляхів оцінки ризиків доцільно використовувати загальнонаукові підходи, наприклад, через застосування теорії гри, як це описано В. В. Вітлінським та Г. І. Великоіваненко [15].

Метою статті є розроблення процедури оцінки ризиків як складової аналітичного забезпечення ризик-контролю процесу формування туристичного продукту.

Результати дослідження. Методика проведення ризик-контролю передбачає певну послідовність процедур, здатних вирішити його завдання: забезпечення управлінського апарату достовірною та оперативною інформацією щодо стану ключових факторів утворення ризиків.

Під час розроблення методики ризик-контролю з метою забезпечення його практичного ефекту необхідно враховувати особливості діяльності туристичних операторів. Такі вітчизняні науковці, як А. А. Мазаракі, Т. І. Ткаченко, С. В. Мельниченко, М. Г. Бойко, Н. І. Ведмідь, С. П. Гаврилюк, Г. І. Михайліченко, В. Г. Міска та ін. [16], досліджуючи перспективи розвитку вітчизняного туризму, також приділяють увагу специфіці діяльності суб'єктів туристичного бізнесу, у складі яких виокремлюють туристичних операторів та агентів, узагальнюючи відмінності господарських процесів цих суб'єктів господарювання. Синтез норм вітчизняного законодавства, що регламентують діяльність ТО [17; 18], та специфіки вітчизняного туристичного продукту, як продукту праці цих господарюючих суб'єктів [16; 19–21], дозволяє узагальнити особливості діяльності туристичних операторів таким чином:

- діяльність ТО підлягає ліцензуванню;
- ТО діють у формі юридичних осіб;
- за ТО закріплене виключне право на формування туристичного продукту (що складається з окремих туристичних послуг (наприклад, транспортування, розміщення, харчування тощо), здатних задовольнити потреби туриста під час подорожі, що зумовлює мультиплікативний ефект ризиків туристичної діяльності);
- зазвичай ТО не може забезпечити самостійне надання всіх або окремих складових туристичного продукту, що обумовлює необхідність

його співпраці з продуцентами туристичних товарів та послуг (цей аспект підвищує актуальність запровадження контролю ризиків діяльності туристичних операторів);

- специфіка сформованого ТО туристичного продукту полягає у чітко встановлених часових та просторових рамках вжитку, в зв'язку з чим підвищується рівень ризикованості діяльності туристичних операторів;

- ТО можуть реалізувати туристичні продукти споживачам самостійно або через посередників – туристичних агентів;

- за неналежне виконання або невиконання умов договору на туристичне обслуговування вітчизняним законодавством передбачена відповідальність ТО (за винятком певних умов), що також впливає на формування окремої групи ризиків діяльності туристичних операторів.

На формування методики ризик-контролю суттєво впливає відсутність матеріально-уречевленої форми об'єкта контролю, що визначає можливість застосування існуючого спектру процедур внутрішньогосподарського контролю. Крім того, при визначенні методики ризик-контролю суттєвим фактором є склад об'єкта, тобто потреба у формуванні конкретного переліку ризиків. Специфіка діяльності туристичних операторів вимагає розподілу ризиків на дві великі групи: внутрішні та зовнішні. Зважаючи на це, необхідно формувати методику ризик-контролю, адже можливість досягнути та впливати на ризики зовнішнього та внутрішнього середовища суттєво відрізняється.

Поряд зі специфічними процедурами контролю, спрямованими на встановлення фактичних параметрів об'єкта контролю, наявності відхилень та їх причин (наприклад, моніторинг, інвентаризація, тестування персоналу, "контрольний тур", "таємний покупець", анкетування/опитування туристів тощо), з метою забезпечення повноти досягнення його завдання ризик-контроль туристичних операторів передбачає також здійснення певних аналітичних процедур (застосування методичних прийомів аналізу). Адже, як зазначає С. В. Бардаш "...внутрішній контроль як практична діяльність може бути ефективним... за умов застосування як принципів теоретичного та методологічного пізнання та методичних прийомів контролю, так і методів (способів) економічного аналізу" [4, с. 329]. Тобто використання методичних прийомів економічного аналізу у внутрішньогосподарському контролі (сучасним проявом якого є ризик-контроль) – необхідна передумова забезпечення його ефективності.

Суть аналітичного забезпечення внутрішньогосподарського контролю полягає у здійсненні за допомогою інформаційного забезпечення аналітичних процедур у режимі реального часу, виявлення відхилень від запланованих показників і використання отриманих результатів для прийняття управлінських рішень [22, с. 207]. Здійснення ризик-контролю формування туристичного продукту передбачає ідентифі-

кацію потенційних загроз, у тому числі ризику, пов'язаного з мінливістю попиту. Тому прийняття управлінського рішення без належного обґрунтування, а саме попередньої оцінки ризиків недоотримання прибутку або виникнення збитків (як частини аналітичного забезпечення ризик-контролю), може призвести до катастрофічних наслідків та спричинити банкрутство туристичного оператора.

Таким чином, необхідність забезпечення оптимального співвідношення власної пропозиції туристичних продуктів та попиту обумовлює потребу у здійсненні аналітичних процедур як частини ризик-контролю туристичних підприємств. Є. В. Мних зазначає, що "...варіантний аналіз найбільш доцільний в умовах ринкового середовища з причин нестабільності зміни кон'юнктури останнього... необхідний у контролі за критеріями мети господарювання..." [22, с. 215]. З огляду на це доцільно вести мову про необхідність застосування процедур варіантного аналізу та прогнозування, а саме економіко-математичного моделювання, у межах аналітичного забезпечення ризик-контролю формування туристичного продукту.

Коротко розглянемо передумови впровадження аналітичних процедур у процес ризик-контролю формування туристичного продукту. Для забезпечення надання туристові послуг відповідної якості у туристичного оператора виникає необхідність у залученні до співпраці інших суб'єктів господарювання. Відносини між ТО та продуцентами туристичних послуг оформлюються договором. При цьому з поставальниками різних туристичних послуг (готельними підприємствами, підприємствами харчування, автотранспортними підприємствами тощо) можливе укладання різних видів договорів. Такі відмінності полягають, насамперед, у передбачених окремими видами договорів умовах (наприклад, з авіакомпанією може бути укладений договір на квоту місць на регулярних авіарейсах, чартер, агентська угода тощо). Тому при плануванні власної діяльності для ТО підвищується актуальність прогнозування оптимального співвідношення попиту та пропозиції на туристичні продукти: існує ризик зниження прибутку внаслідок понесених витрат у ТО (наприклад, якщо укладено договір з готельним підприємством про закупівлю місць з повною оплатою, про квоту місць з гарантією тощо) та недоотриманого доходу внаслідок реалізації меншої за заплановану кількості турів; або ризик недоотримання доходу внаслідок фактичного перевищення попиту над пропозицією. У зв'язку з цим виникає потреба у визначенні оптимальної кількості формування туристичних продуктів на визначений період.

Таким чином, існує ризик прийняття помилкового рішення щодо обсягу формування туристичних продуктів на певний період. В. В. Вітлінський та Г. І. Великоіваненко [15] наголошують на доцільності застосування теорії гри як дієвого інструменту забезпечення ефективності прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності. Ця

концепція охоплює правила прийняття рішень в умовах невизначеності та конфліктності, що породжують ризик.

Згідно зі статистичною моделлю прийняття рішень в умовах невизначеності, зумовленої теоретико-ігровою концепцією, ситуація прийняття рішення характеризується множиною $\{X, Q, F\}$, де X – множина рішень суб'єкта керування; Q – множина станів економічного середовища; $F = \{f(x, Q); x \in X; Q \in Q\}$ – функціонал оцінювання визначений на множині $X \cdot Q$ і такий, що набуває значення R^1 (одномірному простору); функція $f(x, Q)$ – функція виграшу суб'єкта керування.

Під економічним середовищем слід розуміти сукупність невизначених чинників, які впливають на ефективність рішень. У дискретному випадку економічним середовищем є повна група випадкових подій:

$$\begin{aligned} Q &= Q_1 + Q_2 + \dots + Q_n, \\ P(Q) &= P(Q_1) + \dots + P(Q_n) = 1, \end{aligned} \quad (1)$$

де P – ймовірність.

Функціонал оцінювання (F) задається матрицею:

$$F = F \{f_{ij}; i = \overline{1, m}; j = \overline{1, n}\} = \begin{matrix} & X & Q_1 & Q_2 & Q_3 & \dots & Q_n \\ \begin{matrix} x_1 \\ x_2 \\ \dots \\ x_m \end{matrix} & \begin{matrix} f_{11} \\ f_{21} \\ \dots \\ f_{m1} \end{matrix} & \begin{matrix} f_{12} \\ f_{22} \\ \dots \\ f_{m2} \end{matrix} & \begin{matrix} f_{13} \\ f_{23} \\ \dots \\ f_{m3} \end{matrix} & \dots & \begin{matrix} f_{1n} \\ f_{2n} \\ \dots \\ f_{mn} \end{matrix} \end{matrix},$$

де $X = \{x_1, x_2, \dots, x_m\}$ – множина стратегій суб'єкта керування;

$Q = \{Q_1, Q_2, \dots, Q_n\}$ – множина станів економічного середовища;

f_{ij} – кількісна оцінка рішення $x_k \in X$, за умови, що середовище перебуває у стані $Q_j \in Q$.

Рішенню x_i відповідає вектор оцінювання

$$F = \{f_{i1}, f_{i2}, \dots, f_{in}\} \cdot (i = \overline{1, m}).$$

Функція ризику у випадку одержання прибутку $F = F^+$ виражається як лінійне перетворення заданого аргументу функціоналу оцінювання і знаходиться таким чином:

$$I^{\max}(Q_j) = \max_{x \in X} f^+(x, Q_j). \quad (2)$$

$$r^-(x, Q_j) = l^{\max}(Q_j) - f^+(x, Q_j), \quad (3)$$

де $r^-(x, Q_j)$ – функція ризику.

У випадку, коли рішення приймається в умовах невизначеності, а інформаційна ситуація характеризується заданим розподілом ймовірностей на елементах множини Q :

$$P = \{p_1, p_2, \dots, p_n\}, \quad p_j = P(Q_j) \sum_{j=1}^n p_j = 1. \quad (4)$$

Ефективно використовуються методи теорії ймовірностей і математичної статистики.

Одним із критеріїв прийняття рішень, що використовується в такому випадку, є критерій Байєса, який називають також критерієм середньозваженого прибутку.

Згідно з цим критерієм у випадку $F = F^+$ оптимальним рішенням x_{i0} вважається таке, для якого математичне сподівання відповідного вектора оцінювання досягає найбільшого значення:

$$\frac{x_{i0}}{B^+(x_{i0}; P)} = \max_{x_i \in X} B^+(x_i, P), \quad (5)$$

$$\text{де } B^+(x_{i0}; P) = \sum_{j=1}^n p_j f_{ij}^+ = M(F_K^+).$$

У теорії статистичних рішень доведено, що стратегія x_{i0} , яка є оптимальною з точки зору Байєса, збігається зі стратегією, яка мінімізує сподіваний ризик.

Таким чином, ТО формує туристичні продукти за певною дестинацією (наприклад, Грецією). При цьому він здійснює попередню оплату туристичних пакетів з розрахунку 1000 грн на один туристичний продукт. У разі, якщо цей туристичний продукт не буде реалізовано споживачеві, гроші втрачаються повністю (відповідно до умов договору між ТО та постачальником туристичних послуг). Якщо ж туристичний продукт буде реалізовано, ТО отримає дохід у розмірі 1500 грн. Протягом попереднього року туристичний оператор за липень-серпень продавав від 7 до 12 турів. При цьому попит на 7 турів спостерігався протягом 7 туроднів, на 8 турів – 16 туроднів, на 9 турів – 12 туроднів, на 10 турів – 14 туроднів, на 11 турів – 9 туроднів і на 12 турів – 4 туродні (усього 62 туродні).

Проблема, що виникла у туристичного оператора – це оптимальний (з позиції оптимізації прибутку) вибір кількості туристичних пакетів (послуг сторонніх організацій, що є обов'язковою частиною туру).

Для вирішення проблеми побудуємо функціонал оцінювання. Для цього множиною рішень X обираємо обсяг кількості одноразового бронювання туристичних пакетів, а економічним середовищем Q – попит на тури.

Очевидно, що ТО недоцільно бронювати менше 7 туристичних пакетів і більше 12, а тому $X = \{x_1, x_2, x_3, x_4, x_5, x_6\}$, де x_i – це рішення про бронювання $i+6$ туристичних пакетів ($i = 1, 2, 3, 4, 5, 6$). Множина станів економічного середовища, тобто попит, також складається з 6 елементів $Q = (Q_1, Q_2, Q_3, Q_4, Q_5, Q_6)$, де Q_i – це попит на $i+6$ тури ($i = 1, 2, 3, 4, 5, 6$).

Побудова функціоналу оцінювання здійснюється на основі таких міркувань. Якщо оператор забронював на 1 туристичний пакет більше ніж продав турів протягом дня, то він втратив 1000 грн, оскільки в інший день цей тур не продати. Якщо ж він забронює на 1 туристичний пакет менше, ніж міг би продати, то він нічого не втрачає, оскільки всі витрати будуть відшкодовані. Але він міг би отримати більший дохід, тому що кожний додатково куплений тур приніс би йому 1500 грн. Відповідні розрахунки заносимо у таблицю.

Таблиця

Функціонал оцінювання

Рішення (кількість заброньованих туристичних пакетів)	Стан економічного середовища (попит на тури)					
	Q_1 (7 турів)	Q_2 (8 турів)	Q_3 (9 турів)	Q_4 (10 турів)	Q_5 (11 турів)	Q_6 (12 турів)
x_1 (7)	10500	10500	10500	10500	10500	10500
x_2 (8)	9500	12000	12000	12000	12000	12000
x_3 (9)	8500	11000	13500	13500	13500	13500
x_4 (10)	7500	10000	12500	15000	15000	15000
x_5 (11)	6500	9000	11500	14000	16500	16500
x_6 (12)	5500	8000	10500	13000	15500	18000

Як ймовірності станів економічного середовища можна використовувати відповідні частоти настання цих випадкових подій:

$$P_1 = P(Q_1) = \frac{7}{62}; \quad P_2 = P(Q_2) = \frac{16}{62}; \quad P_3 = P(Q_3) = \frac{12}{62}; \quad P_4 = P(Q_4) = \frac{14}{62};$$

$$P_5 = P(Q_5) = \frac{9}{62}; \quad P_6 = P(Q_6) = \frac{4}{62}.$$

Побудуємо матрицю ризику:

$$l^{\max}(Q_1) = \max\{10500, 9500, 8500, 7500, 6500, 5500\} = 10500.$$

$$r_{11}^- = l^{\max}(Q_1) - f_{11} = 10500 - 10500 = 0.$$

Провівши аналогічні розрахунки, отримаємо: $r_{21}^- = 1000$; $r_{31}^- = 2000$; $r_{41}^- = 3000$; $r_{51}^- = 4000$; $r_{61}^- = 5000$.

Враховуючи, що $l^{\max}(Q_2) = 12000$, $l^{\max}(Q_3) = 13500$, $l^{\max}(Q_4) = 15000$, $l^{\max}(Q_5) = 16500$, $l^{\max}(Q_6) = 18000$, за допомогою аналогічних перетворень одержимо матрицю ризику:

	Q_1	Q_2	Q_3	Q_4	Q_5	Q_6
x_1	0	1500	3000	4500	6000	7500
x_2	1000	0	1500	3000	4500	6000
$R = \bar{R} = x_3$	2000	1000	0	1500	3000	4500
x_4	3000	2000	1000	0	1500	3000
x_5	4000	3000	2000	1000	0	1500
x_6	5000	4000	3000	2000	1000	0

Елемент матриці $r_{35}^- = 3000$ вказує на те, що туристичний оператор через неправильне визначення попиту недоотримав 3000 грн (попит був на рівні 11 турів, а ТО забронював 9 туристичних пакетів), з іншого боку, r_{52}^- вказує на те, що через неправильне планування туроператор зазнав збитків у розмірі 3000 грн, оскільки 3 тури не було реалізовано.

Використаємо критерій Байєса для оцінки оптимальності прийнятого рішення.

У нашому випадку:

$$B_1^+ = 10500 \cdot \frac{7}{62} + 10500 \cdot \frac{16}{62} + 10500 \cdot \frac{12}{62} + 10500 \cdot \frac{14}{62} + 10500 \cdot \frac{9}{62} + 10500 \cdot \frac{4}{62} = 10500.$$

Провівши аналогічні розрахунки, отримаємо: $B_2^+ = 10387.1$, $B_3^+ = 12290.33$, $B_4^+ = 12379.03$, $B_5^+ = 11903.23$, $B_6^+ = 10991.94$.

Враховуючи, що функція оцінювання має позитивний інгредієнт ($F = F^+$), а $\max(B_i^+ (i = \overline{1,6})) = B_4^+$, оптимальним для туристичного оператора згідно з критерієм Байєса є рішення x_4 – сформулювати 10 туристичних продуктів кожного дня. Це рішення забезпечить оптимальність співвідношення попиту і пропозиції та дозволить ТО отримати максимальний дохід у випадку, якщо йому необхідно максимально наблизити пропозицію на туристичні продукти до попиту. Якщо умовами договору з контрагентами (продуцентами туристичних послуг) не

передбачено жорстких умов щодо обсягів бронювання (закупівлі) окремих туристичних послуг (складових туристичного продукту), ТО отримує інформаційну базу для подальшого планування та прийняття управлінських рішень щодо обсягів формування туристичних продуктів з метою максимізації прибутку.

Висновки. Специфіка ризиків як об'єкта внутрішнього контролю туристичних підприємств суттєво впливає на формування методики їх контролю. *По-перше*, джерела їх походження можуть бути як внутрішніми, так і зовнішніми, що значно обмежує можливість впливу на них, а отже, звужує спектр потенційних процедур контролю. *По-друге*, застосування процедур контролю до ризиків часто може бути опосередкованим через джерела їх виникнення (оцінка ризиків відбувається через дослідження джерел утворення ризиків). *По-третє*, контроль ризиків неможливо розглядати лише як виявлення фактичного стану об'єкта через проведення "контрольних замірів", адже відсутність їх матеріально-уречевленої форми визначає необхідність застосування аналітичних процедур як невід'ємної складової процесу контролю ризиків, здатної забезпечити завершеність та дієвість процесу.

Особливості діяльності туроператорів, пов'язані зі специфікою туристичного продукту (неможливістю накопичувати та зберігати його з метою подальшої реалізації), обумовлюють важливість здійснення контролю ризиків, що можуть бути наслідком помилкового прогнозування попиту. Тому використання концепції теорії гри (спрямованої на максимізацію виграшу чи мінімізацію програшу за умови, що гравець приймає рішення за невизначеності, а результат стратегії залежить від усіх учасників гри) як складової аналітичного забезпечення контролю ризиків у процесі формування туристичного продукту сприятиме підвищенню ефективності управлінських рішень.

Таким чином, здійснення розрахунків з використанням критерію Байеса в межах методики ризик-контролю дасть змогу спрогнозувати попит на туристичні продукти і сприятиме ефективності прийняття управлінських рішень. Адже саме ризики, пов'язані з відсутністю попиту на власний туристичний продукт, є надзвичайно важливим фактором, який може негативно вплинути на результати діяльності туристичного підприємства та навіть спричинити його банкрутство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Туристична діяльність в Україні у 2011 році* // Стат. бюл. / Держ. служба статистики України. — 2012. — 76 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://ukrstat.org/druk/katalog/kat_r/publposl_r.htm.
2. *Туристична діяльність в Україні у 2012 році* // Стат. бюл. / Держ. служба статистики України. — 2013. — 272 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://ukrstat.org/druk/katalog/kat_r/publposl_r.htm.

3. Туристична діяльність в Україні у 2013 році // Стат. бюл. / Держ. служба статистики України. — 2014. — 272 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://ukrstat.org/druk/katalog/kat_r/publposl_r.htm.
4. Бардаш С. В. Економічний контроль в Україні: систематичний підхід : монографія. — С. В. Бардаш. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. — 656 с.
5. Дрозд І. К. Система фінансово-економічного контролю в Україні : дис. ... д-ра екон. наук : 08.06.04 / І. К. Дрозд. — К., 2005. — 448с.
6. Калюга Є. В. Реформування економічного контролю в Україні (теорія і практика) : дис. ... д-ра екон. наук / Є. В. Калюга. — К., 2002 — 461 с.
7. Максимова В. Ф. Теоретичні та методологічні засади формування цілісної системи внутрішнього контролю в управлінні промисловим підприємством : дис. ... д-ра екон. наук : 08.06.04 / В. Ф. Максимова. — К., 2006. — 409 с.
8. Пантелєєв В. П. Концепція внутрішньогосподарського контролю діяльності підприємств: методологія, організація, розвиток : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.09 / В. П. Пантелєєв. — К., 2009. — 390 с.
9. Петренко С. М. Внутрішній контроль діяльності підприємств і його інформаційне забезпечення: теорія, методологія, організація : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.09 / С. М. Петренко. — К., 2010. — 405 с.
10. Асаулко В. С. Підвищення ефективності управління валютними ризиками туристичних підприємств : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / В. С. Асаулко. — Сімферополь, 2009. — 248 с.
11. Залунін В. Ф. Організація управління економічним ризиком підприємств невиробничої сфери в умовах ринку / В. Ф. Залунін // Сталій розвиток економіки. — 2013. — № 2 (19). — С. 262–267.
12. Лопатовський В. Г. Управління ризиками підприємств за умов нестабільного зовнішнього середовища : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / В. Г. Лопатовський. — К., 2008. — 187 с.
13. Ничипорук О. Ю. Ризики в сільському господарстві: виявлення, оцінка, управління : дис. ... канд. екон. наук : 08.07.02 / О. Ю. Ничипорук. — К., 2002. — 171 с.
14. Яркіна Н. Н. Управління підприємницьким ризиком підприємств океанічного рибальства : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / Н. М. Яркіна. — Х., 2005. — 205 с.
15. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. — К. : КНЕУ, 2004. — 480 с.
16. Стратегічний розвиток туристичного бізнесу : монографія / Т. І. Ткаченко, С. В. Мельниченко, М. Г. Бойко та ін.; за заг. ред. А. А. Мазаракі. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. — 596 с.
17. Закон України "Про туризм" від 15.09.1995 р. № 325/95-ВР, ред. від 09.11.2013 / [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.
18. Закон України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" від 01.06.2000 р. № 1775-III, ред. від 09.04.2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1775-14>.
19. Бойко М. Диференціація туристичних продуктів / М. Бойко // Вісник Київ. нац. торг.-екон. ун-ту. — 2012. — № 5. — С. 18–27.

20. Мельниченко С. В. Інформаційні технології в управлінні суб'єктами туристичної діяльності / С. В. Мельниченко // Вісник Київ. нац. торг.-екон. ун-ту. — 2010. — № 2. — С. 131—143.
21. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : монографія / Т. І. Ткаченко. — 2-ге вид., випр. та допов. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. — 463 с.
22. Контроль у системі інноваційного менеджменту підприємства : монографія / Є. В. Мних, С. В. Бардаш, О. А. Шевчук, та ін.; за ред. Є. В. Мниха. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2011. — 452 с.

Стаття надійшла до редакції 10.06.2014.

Denysenko A. Risk control of tourist product's formation.

Background. Research is dedicated to analytical procurement of risk control process as a factor that can ensure the quality of its implementation by tour operator.

Review of scientific sources. Analysis of scientific views shows, that despite the significant research related to problems of risk oriented internal control, there is a lack of researches devoted to the risks as control object.

The purpose of this paper is to present the analytical procedures of risk assessments as part of the analytical procurement of risk control process during the tourist product's formation.

Results. The role of analytical procurement within the risk control methods is considered. Paper deals with the feasibility and shows the process of using the games theory, namely the Bayes criterion, for the satisfaction of informational needs of tour operator within identifying the risks of making wrong decisions related to the output of travel products.

The impact of specific risk as an object of internal control of tour operator on the determination of control methods is significant. The use of economic analysis methodical receptions within the internal control (modern manifestation of which is the risk-control), is a necessary precondition ensuring its effectiveness.

The use of games theory (which aim is to maximize gains or minimize loss if the player makes a decision due to the uncertainty and a result of the chosen strategy depends on all of participants of the game), as a part of the analytical procurement risk control process during tourism product formation, will increase the effectiveness of management decisions.

Conclusion. Calculations based on the Bayes criterion within risk control methods will allow to predict the demand for tourism products and will promote the efficiency of decision-making.

Because risks associated with a lack of demand for tourism products is an extremely important factor can negatively affect the results of the tour operator and even lead to its bankruptcy.

Keywords: risk, uncertainty, tour operator, control.

REFERENCES

1. Turystychna dij'al'nist' v Ukraï'ni u 2011 roci // Stat. bjul. / Derzh. sluzhba statystyky Ukraï'ny. — 2012. — 76 s. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : http://ukrstat.org/druk/katalog/kat_r/publposl_r.htm.
2. Turystychna dij'al'nist' v Ukraï'ni u 2012 roci // Stat. bjul. / Derzh. sluzhba statystyky Ukraï'ny. — 2013. — 272 s. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : http://ukrstat.org/druk/katalog/kat_r/publposl_r.htm.

3. *Turystychna dijalnist' v Ukraini u 2013 roci* // Stat. bjul. / Derzh. sluzhba statystyky Ukrainy. — 2014. — 272 s. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : http://ukrstat.org/druk/katalog/kat_r/publposl_r.htm.
4. *Bardash S. V. Ekonomichnyj kontrol' v Ukraini: systematychnyj pidhid* : monografija. — S. V. Bardash. — K. : Kyi'v. nac. torg.-ekon. un-t, 2010. — 656 s.
5. *Drozd I. K. Systema finansovo-ekonomichnogo kontrolju v Ukraini* : dys. ... d-ra ekon. nauk : 08.06.04 / I. K. Drozd. — K., 2005. — 448s.
6. *Kaljuga Je. V. Reformuvannja ekonomichnogo kontrolju v Ukraini (teorija i praktyka)* : dys. ... d-ra ekon. nauk / Je. V. Kaljuga. — K., 2002 — 461 s.
7. *Maksimova V. F. Teoretychni ta metodologichni zasady formuvannja cilisnoi' systemy vnutrishn'ogo kontrolju v upravlinni promyslovym pidpryjemstvom* : dys. ... d-ra ekon. nauk : 08.06.04 / V. F. Maksimova. — K., 2006. — 409 s.
8. *Pantelejev V. P. koncepcija vnutrishn'ogospodars'kogo kontrolju dijalnosti pidpryjemstv: metodologija, organizacija, rozvytok* : dys. ... d-ra ekon. nauk : 08.00.09 / V. P. Pantelejev. — K., 2009. — 390 s.
9. *Petrenko S. M. Vnutrishnij kontrol' dijalnosti pidpryjemstv i jogo informacijne zabezpechennja: teorija, metodologija, organizacija* : dys. ... d-ra ekon. nauk : 08.00.09 / S. M. Petrenko. — K., 2010. — 405 s.
10. *Asaulko V. S. Pidvyshhennja efektyvnosti upravlinnja valjutnymy ryzykamy turystychny pidpryjemstv* : dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.04 / V. S. Asaulko. — Simferopol', 2009. — 248 s.
11. *Zalunin V. F. Organizacija upravlinnja ekonomichnym ryzykom pidpryjemstv nevyrobnychoi' sfery v umovah rynku* / V. F. Zalunin // Stalyj rozvytok ekonomiky. — 2013. — № 2 (19). — S. 262–267.
12. *Lopatovs'kyj V. G. Upravlinnja ryzykamy pidpryjemstv za umov nestabil'nogo zovnishn'ogo seredovyshha* : dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.04 / V. G. Lopatovs'kyj. — K., 2008. — 187 s.
13. *Nychporuk O. Ju. Ryzyky v sil's'komu gospodarstvi: vyjavlennja, ocinka, upravlinnja* : dys. ... kand. ekon. nauk : 08.07.02 / O. Ju. Nychporuk. — K., 2002. — 171 s.
14. *Jarkina N. N. Upravlinnja pidpryjemnyckym ryzykom pidpryjemstv okeanichnogo rybal'stva* : dys. ... kand. ekon. nauk : 08.06.01 / N. M. Jarkina. — H., 2005. — 205 s.
15. *Vitlins'kyj V. V. Ryzykologija v ekonomici ta pidpryjemnyctvi* : monografija / V. V. Vitlins'kyj, G. I. Velykoivanenko. — K. : KNEU, 2004. — 480 s.
16. *Strategichnyj rozvytok turystychnogo biznesu* : monografija / T. I. Tkachenko, S. V. Mel'nychenko, M. G. Bojko ta in.; za zag. red. A. A. Mazaraki. — K. : Kyi'v. nac. torg.-ekon. un-t, 2010. — 596 s.
17. *Zakon Ukrainy "Pro turyzm"* vid 15.09.1995 r. № 325/95-VR, red. vid 09.11.2013 / [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.
18. *Zakon Ukrainy "Pro licenzuvannja pevnih vydiv gospodars'koi' dijalnosti"* vid 01.06.2000 r. № 1775-III, red. vid 09.04.2014 [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1775-14>.
19. *Bojko M. Dyferenciacija turystychny produktiv* / M. Bojko // Visnyk Kyi'v. nac. torg.-ekon. un-tu. — 2012. — № 5. — S. 18–27.
20. *Mel'nychenko S. V. Informacijni tehnologii' v upravlinni sub'jektamy turystychnoi' dijalnosti* / S. V. Mel'nychenko // Visnyk Kyi'v. nac. torg.-ekon. un-tu. — 2010. — № 2. — S. 131–143.
21. *Tkachenko T. I. Stalyj rozvytok turizmu: teorija, metodologija, realii' biznesu* : monografija / T. I. Tkachenko. — 2-ge vyd., vypr. ta dopov. — K. : Kyi'v. nac. torg.-ekon. un-t, 2009. — 463 s.
22. *Kontrol' u systemi innovacijnogo menedzhmentu pidpryjemstva* : monografija / Je. V. Mnyh, S. V. Bardash, O. A. Shevchuk, ta in.; za red. Je. V. Mnyha. — K. : Kyi'v. nac. torg.-ekon. un-t, 2011. — 452 s.